

ОЦІНКА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НАСІННЯ ЗЕРНОВИХ КУЛЬТУР

І.А.Ажаман, аспірант

Одеський державний аграрний університет

Розвиток ринкових відносин, інтенсифікація виробництва сприяли посиленню конкурентної боротьби між виробниками насіння зернових культур за покупців. Бажання товаровиробників утримувати та збільшувати свою частку на ринку насінневого матеріалу спричинили необхідність забезпечення високого рівня конкурентоспроможності їх товару в порівнянні з конкурентним. Це потребує використання спеціальних методик для оцінки рівня зазначеного показника. В подальшому за отриманими результатами можливо буде вжити заходи щодо підвищення конкурентоспроможності сортів насіння.

Конкурентоспроможність насіння зернових культур — це такий рівень його економічних, технічних параметрів, що дозволяє витримати конкуренцію з іншими аналогічними товарами на ринку. Це порівняльна характеристика насінневого матеріалу, що містить комплексну оцінку всієї сукупності виробничих, комерційних, організаційних і економічних показників.

У сучасній економічній літературі науковці виділяють декілька методик оцінки конкурентоспроможності товару.

Одна з таких методик базується на визначенні та порівнянні обсягів продажу товарів. Достоїнством цієї методики є відносна простота і доступність у використанні. До недоліків належить невелика вірогідність (масовість продажів може пояснюватися не сильною конкурентоспроможністю товару, а слабким конкурентним середовищем, відсутністю чи недостатністю товарів-конкурентів). Тому, хоча дана методика і застосовується на практиці, вона не має достатнього наукового обґрунтування.

Іншу методику запропонували вчені М.Г.Долинська і І.А.Соловйова. Вона базується на визначенні комплексного показника конкурентоспроможності, де розрахунок здійснюється через кілька операцій [2]:

1. Визначення одиничних показників конкурентоспроможності;
2. Розрахунок рівня конкурентоспроможності за допомогою групових показників по одній групі параметрів;
3. Розрахунок ґраупових показників конкурентоспроможності за економічними критеріями, що характеризуються через витрати споживача на придбання, використання товару протягом усього терміну придатності;
4. Визначення інтегрального показника конкурентоспроможності товару стосовно базового товару.

Достоїнством зазначеної методики є комплексний підхід при оцінці конкурентоспроможності, а недоліком — відсутність обліку ступеню значимості різних споживчих і економічних параметрів. Ця методика з усіх споживчих показників враховує тільки якість, але не враховує інші основні характеристики товарів, зокрема асортиментну характеристику. Однак, незважаючи на зазначені недоліки, ця методика дає більш достовірні результати, чим попередня.

Оцінки інтеграційного показника конкурентоспроможності, що запропонована О.Д. Андрєєвою, передбачає такі послідовні операції [1]:

- а) розрахунок ціни споживання ($\mathit{ЦС}$), що складається з ціни на ринку і витрат, зв'язаних з експлуатацією виробу в період його життєдіяльності:

$$\mathit{ЦС} = \mathit{Ц} + \mathit{B}_{\mathit{ТР}} + \mathit{B}_{\mathit{У}} + \mathit{B}_{\mathit{ЗБ}} + \mathit{B}_{\mathit{І}} + \mathit{B}_{\mathit{О}} + \mathit{B}_{\mathit{ПЕ}} + \mathit{B}_{\mathit{Р}} + \mathit{О} + \mathit{B}_{\mathit{С}} + \mathit{B}_{\mathit{УТ}}$$

де $\mathit{Ц}$ — ціна на ринку; $\mathit{B}_{\mathit{ТР}}$ — витрати на транспортування; $\mathit{B}_{\mathit{У}}$ — вартість установки; $\mathit{B}_{\mathit{ЗБ}}$ — вартість зберігання; $\mathit{B}_{\mathit{І}}$ — вартість технічної інформації й іншої документації; $\mathit{B}_{\mathit{О}}$ — витрати з обслуговування; $\mathit{О}$ — оподаткування; $\mathit{B}_{\mathit{С}}$ — вартість страхування; $\mathit{B}_{\mathit{УТ}}$ — вартість утилізації;

- б) розрахунок показника конкурентоспроможності ($\mathit{К}$). У формулі Q — якість товару; $\mathit{С}$ — якість післяпродажного обслуговування, сервісу.

$$\mathit{К} = \frac{\mathit{Q} + \mathit{С}}{\mathit{ЦС}}$$

- в) визначення рівня конкурентоспроможності як відносного показника, що показує відмінність аналізованого товару від товару-конкурента за ступенем задоволення конкретної суспільної потреби.

Позитивними рисами наведеної методики є урахування трьох найважливіших параметрів конкурентоспроможності: якості товарів, післяпродажного обслуговування, ціни споживання. Негативне — можливість використання для аналізу тільки товарів з різною ціною споживання.

У зв'язку з тим, що раніше розглянуті методики оцінки конкурентоспроможності поряд з достоїнствами мають і певні недоліки, не враховують специфіку насіння зернових культур (продукт сільськогосподарського виробництва і результат науково-технічного прогресу, товар потребуючий державного контролю і підтримки й ін.) необхідно розробити спеціальну методику оцінки конкурентоспроможності насіннєвого матеріалу.

При її розробці враховано позитивні моменти викладених вище методик, а також основні принципи (комплексність, відносність) і показники (якість, ціна), що характеризують конкурентоспроможність будь-якого товару. Комплексна методика базується на використанні розрахункового, експертного, аналітичного та інших методів оцінки. Методика оцінки конкурентоспроможності насіння зернових культур включає наступні етапи:

1. Аналіз стану ринку насіння зернових культур та вивчення сортового складу, представленого на ньому (аналітичний метод).
2. Визначення сорту, конкурентоспроможність якого виявляється, та його безпосередніх конкурентів. Даний вибір доцільно робити, спираючись на обсяги реалізації сортів, розподіливши останні в порядку зростання (зменшення) вказаного параметра (аналітичний метод).
3. Вибір номенклатури показників, за якими проводитиметься визначення конкурентоспроможності сорту (експертний метод).

Пропонується включити наступні групи показників:

- а) показники обсягів використання (**OV**): обсяг виробництва, обсяг реалізації, кількість установ, що реалізують насіння

- вказаного сорту, рік занесення сорту до Реєстру сортів рослин України та відношення року реєстрації до обсягів виробництва та продажу, рівень товарності;
- б) господарські та біологічні характеристики (**GH**): зони реєстрації сорту, середня врожайність при сортовипробуванні, рівень стиглості, зимостійкість, ступінь посухо- і жаростійкості, відношення до вилягання, осипання, стійкість до хвороб, маса 1000 зерен, строки сівби;
- в) показники якості зерна (**Z**): напрямок використання, сила борошна, об'єм хліба, вміст сирого білка і клейковини, загальна оцінка хліба;
- г) цінкові показники (**C**): ціна, можливість надання скидок підприємством-виробником (при однаковому значенні по всіх сортах даний показник може опускатися);
- д) показники щодо післяпродажного обслуговування (**PO**): можливість перевезення насіння транспортом фірми, можливість протруєння насіння, надання консультацій по технології вирощування та інше (при однаковому значенні по всіх сортах даний показник може опускатися).
4. Визначення фактичної величини (рівня) показників по кожному з сортів (вимірювальний, обліковий метод).
5. Визначення відносної ваги рівня кожного показника (експертний, розрахунковий методи). Для груп: показники обсягів використання, цінкові показники (за виключенням можливості надання знижки), показники якості зерна (за виключенням напрямку використання) та середня врожайність при сортовипробуванні і маса 1000 насінин пропонується використати наступний підхід до розрахунків їх відносної ваги — оптимальна величина — 1, а останні розраховуємо за формулою:

$$BP_I = \frac{\Phi P_I}{\Phi P_0},$$

де BP_I — відносний рівень показника по I-тому сорту;
 ΦP_I — фактичний рівень показника по I-тому сорту;

ΦP_0 — фактичний рівень показника по сорту з найкращим його рівнем.

Рік занесення сорту в Реєстр сортів рослин України — допоміжний показник для розрахунку його відношень до обсягів виробництва, реалізації.

Для показників, що не увійшли до вказаного переліку, шляхом експертної оцінки встановлена наступна вага для кожного значення показника:

6. Зони реєстрації сорту — одна зона (**C, Л, П**) — 0,5; дві зони (**СЛ, ЛП**) — 1; всі зони (**СЛП**) — 1,5.
7. Рівень стиглості — середньоранній (**ср**) — 1; середньостиглий (**сс**) — 0,8.
8. Зимостійкість — низька 0,3; середня — 0,5; вище середньої — 0,8; висока — 1.
9. Посухо- і жаростійкість — низька —0,3; середня —0,5; вище середньої — 0,8; висока — 1.
10. Відношення до вилягання, осипання — нестійкий —0; стійкий —0,5; дуже стійкий —1.
11. Стійкість до хвороб — низька 0; середня — 0,5; висока — 1
12. Строки сівби — оптимальні — 0,5; допускаються ранні і пізні посіви — 1.
13. Напрямок використання — цінний — 0,5; сильний — 0,75; надсильний — 1; сильний, зрошення — 1,25.
14. Можливість перевезення насіння транспортом фірми — так — 1; ні — 0.
15. Можливість протруєння насіння — так — 1; ні — 0.
16. Можливість консультацій по технології вирощування — так —1; ні —0.
17. Розрахунок шляхом сумування відносної ваги рівня кожного показника інтегральних значення конкуренто-спроможності по кожній групі (розрахунковий метод).
18. Розрахунок загального показника конкурентоспроможності сорту (розрахунковий метод) за формулою:

$$K_S = K_{OV} + K_{GH} + K_Z + K_C + K_{PO}, K_S \rightarrow \max,$$

де K_S — конкурентоспроможність сорту; K_{OV} — інтегральне значення конкурентоспроможності сорту по групі показників “обсяги використання”; K_{GH} — інтегральне значення конкурентоспроможності сорту по групі показників “господарські та біологічні характеристики”; K_Z — інтегральне значення конкурентоспроможності сорту по групі показників “якість зерна”; K_C — інтегральне значення конкурентоспроможності сорту по групі показників “цінові показники”; K_{PO} — інтегральне значення конкурентоспроможності сорту по групі показників “післяпродажне обслуговування”.

За результатами отриманих даних, підприємства можуть вживати заходи щодо підтримки та підвищення конкурентоспроможності сортів та планування товарної політики на наступний період.

Дана методика була запропонована для встановлення конкурентоспроможності насіння озимої пшениці сортів селекції СГІ. Для аналізу було вибрано 9 провідних сортів різних виробників елітного насіння, що представлені на ринку України.

Результати проведення оцінки дали можливість розташувати сорти у наступному порядку (за зменшенням конкурентоспроможності): Одеська 267, Селянка, Лада одеська, Ніконія, Альбатрос одеський, Донецька 48, Вікторія одеська, Миронівська 65, Поліська 90. Як ми бачимо, сорти селекції СГІ, і, зокрема, перший з перерахованих, лідирують в порівнянні з їх конкурентами інших виробників насіння. На основі отриманої оцінки можливо зробити рекомендації щодо збереження досягнутого рівня конкурентоспроможності сортів селекції СГІ та пошуку шляхів її підвищення.

ЛІТЕРАТУРА

1. О.Д. Андреева. Технология бизнеса: маркетинг: Учеб. пособ. – М.: ИНФРА-М-НОРМА, 1997. – 224с.

2. М.Г. Долинская, И.А. Соловьев. Маркетинг и конкурентоспособность промышленной продукции. – М.: Изд-во стандартов, 1991. – 127с.